

ných státech jen z toho důvodu, že vyskytují se ve státech s odchylkou konstrukcí státní formy či politického vedení státu. Je nutno vždy uvážiti, zda řešení v těchto státech volená vyplynula jediné jako důsledek této formy či zda nejsou spíše výrazem nového uspořádání lidské společnosti, k jehož urychlení sice může — leckdy zkresleným způsobem — přispěti určitý způsob úpravy vládní formy, která však je způsobilá i u nás ukázati cestu, jak najíti snažší východisko z obtíží poměrů. Tato směrnice musí obzvláště platiti pro úpravu hospodářských záležitostí, které s politickým názíráním souvisí velmi často jen nepřímo a zdánlivě.

Ze stále se opakujících a živě diskutovaných námětů na nové úpravy řešení zejména hospodářských otázek ve státě je možno dospěti k závěru, že veřejnost nabývá přesvědčení o tom, že dnešní úprava vykazuje nedostatky, jichž překonávání v zájmu dobrého rozhodnutí konkrétního vyžaduje příliš mnoho energie, aniž je při tom dána záruka včasného a vhodného řešení. Toto poznání je prvním krokem ke snaze podrobiti dnešní úpravu změnám. Postavíme-li se na stanovisko, že změna třeba je, pak je však třeba dobře návrhy a náměty uvážiti a pečovati úzkostlivě o to, aby jich provedením nebyla překročena hranice potřeby. Dalekosáhlé reformy, jež by přesahovaly rámec obecně pocíťované nutnosti, byly by právě takovým nebezpečenstvím pro vývoj poměrů ve státě, jako setrvání na dosavadních rádech, jejichž dnešní neúplná dokonalost, která má svou příčinu jediné v překotném vývoji poměrů poválečných, byla na jisto postavena.

Jiří Havelka.

ZÁMĚRNÉ PROVÁDĚNÍ INVESTIC JAKO PRODUKTIVNÍ PÉČE O NEZAMĚŠTNANÉ.

Jedinou logickou a účinnou formou podpory v nezaměstnanosti je provádění produktivních prací. Přímá podpora nezaměstnaných penězi je z národohospodářského hlediska ztrátou, ač je prozatím nutnou povinností státu. Jde ovšem o řádnou a zdravou finanční úhradu investičních prací. Náklad na účelné investiční práce je vyvážen z plna nebo z části protihodnotou nových statků, nehledě k tomu, že se současně odstraňují mravní důsledky nezaměstnanosti, hlavně mladých.

Při produktivní péči o nezaměstnané je snahou podnikati takové rentabilní investice, které zaměstnávají co největší počet dělníků a obzvláště ony, jež vyžadují co nejvíce přímé ruční práce. Často se vyzvedává i nutnost podnikati jen investice, které netvoří nových spotřebních hodnot. Nejvýhodnějšími se považují investice vyhovující uvedeným podmínkám. Tyto podmínky však nejsou vždy správné, protože nevyhovují ani zá-

kladním zásadám národohospodářským, ani technicko-hospodářským a nemohou tudíž splnit v plné míře podnikavých investic. Uvedené podmínky jsou vyvolávány poznatkem, že určitý díl nezaměstnanosti je nutno přičísti i technologickému pokroku, tedy racionalisaci výroby.

Racionalisace a vzestup nezaměstnanosti.

Vliv racionalisace na vzestup nezaměstnanosti je nesporným. Nezaměstnanost dneška není však způsobena jen vlivem racionalisace a podíl racionalisace je tu mnohem menší, než se obvykle myslí. V řadě jevů, které jsou příčinami dnešní krise a nezaměstnanosti, není u nás racionalisace na předním místě.

Účelem racionalisace v podstatě je dosáhnouti maximálního užitku vynaložením minima strastí. Strastí je tu lidská práce v nejširším pojetí. Postupu racionalisace musí odpovídati zmenšení lidské práce, tedy zkrácení pracovní doby, jakožto jedné její složky. Zkrátí-li se pracovní doba a důchod tak, že nákupní schopnosti důchodce se podstatně nezmenší, pak se s hlediska sociálního dosahuje nejlepšího účelu racionalisace. Racionalisace by musela dospěti tak vysoko, aby způsobila pokles výrobních nákladů a cen statků, který by souhrnně vyrovnal náklad na stejnou životní míru nejen zbylých, ale i nově zařaděných sil do pracovního okruhu, při kratší pracovní době. Racionalisace výroby dnes však nedospěla ještě k té výši, aby opravňovala ke zkrácení pracovní doby bez podstatného snížení důchodů a nákupní síly důchodce. To proto, že zlevňování výrobních nákladů se neděje rovnoměrně ve všech odvětvích výroby statků, nebo alespoň statků denní spotřeby, a to nejen u nás, nýbrž ani v ostatním světě, což je jeden z důvodů, jehož nutným následkem je cenová disparita jednotlivých statků.

Snížení výrobních nákladů se nedá nařizovati, nýbrž získati pokrokem výrobních metod a nízkou výrobní cenou, tedy jen prací. Všeobecné zkrácení pracovní doby tak, aby nákupní schopnost důchodců podstatně neutrpkla, je možno jen tehdy, když snížení výrobních nákladů dospěje na přibližně stejnou hladinu ve všech výrobních odvětvích, nebo alespoň v odvětvích vyrábějících předměty denní potřeby, a vzájemně spolu výrobně spjatých. To se stane tím dříve, čím více se vývoj technologického pokroku urychlí, zobecní a zrovnoměrní.

Racionalisace sama o sobě je přirozeným důsledkem stoupající kulturní a životní úrovně lidstva. Možno si ji rozdělit na dva jevy. Prvotný jev je racionalisace vývojová, plynoucí z lepšího porozumění přírodním zákonům a hmotě, mající v zápětí lepší využití hmoty a energie. To je úkolem člověka, k němuž stát občanstvo záměrně vede na př. zvyšováním vzdělání. Je to v podstatě jeden ze základních prostředků k dosažení cíle státu — přiblížení se ideálu člověka. V životě jeví se vliv tohoto prvotního jevu tak, že na př. rolník poznal v důsledku lepšího vzdělání a praxe, kdy dosáhne největšího užitku umělým hnojením. Průmysl se naučil na př. snížit spotřebu paliva na výrobu páry lepším porozuměním topnému procesu, aniž by investoval do zařízení nového topeniště. Tento prvotný jev racionalisace je jediný, který může zvýšiti životní úroveň a snížit

pracovní dobu bez zmenšení nákupní síly důchodce. Teprve však tehdy, když vývoj dostoupí určité výše nejen v jediném odvětví, ale co možná všeobecně. Dočasně způsobuje poruchy a nutně nezaměstnanost. Bez této nezaměstnanosti nebyl by však pokrok vůbec možný, nebo by byl tak volný, až by znamenal ustrnutí. Nemůže býti prospěšné tento prvotní jev racionalisace brzdit, nýbrž je úkolem najíti způsob, jak rychle odstraniti následky dočasné nezaměstnanosti. Jednou z cest je na př. prodloužení školní povinnosti do 16 roků, a to nikoliv proto, že se zmenší pracovní nabídka, ale proto, že se zvýší průměr všeobecného vzdělání, čímž se prvotní jev racionalisace urychlí a zrovnoměrní, nehledě k vlivu vyššího vzdělání na stranu národního důchodu a spotřeby. V praxi se prvotný jev racionalisace brzdit nedá, neboť nelze prostě zakázati, aby se myslelo. Toto prvotní období nebo stupeň racionalisace využívá lépe hmoty a energie. Dociluje se jí většího užitku na př. z kWh, lépe využívá tepla v kg uhlí, lépe využívá časově trvanlivosti ocele, umožňuje větší spotřeba v důsledku levnější ceny, podmiňuje vývin nových spotřebních statků a je prostě podmínkou vzrůstu populace při vzrůstu životní míry. Bědy dočasné nezaměstnanosti jsou cenou, kterou platíme za získané výhody. Nezaměstnanost není tedy vinou racionalisace, nýbrž vinou nezaměstnanosti je nepružnost a přílišná setrvačnost sociologických poměrů a neschopnost najíti účinné prostředky k rychlé přeorientaci a využití dobrodiní racionalisace k prospěchu člověka. Zlobíme se a obviňujeme takto problém, který jsme úmyslně vyvolali, který je chtěným, a zapomínáme, že nutno napřed míti problém, aby jej bylo možno řešiti.

Druhotný jev racionalisace je důsledkem prvního, ale jen z části. Pokroku v jednotlivých úsecích výroby statků se přizpůsobí výrobní zařízení, při čemž se může, ale nemusí zvýšiti celková výroba. Vždy se však zvyšuje výkon, tedy práce za jednotku času. Strojem se za hodinu vyrobí více bot na hlavu než ručně, což je skutečností nepopíratelnou. Tím se také vyřadují lidé z práce. Nikoliv však do té míry, jak se myslí, nýbrž v míře značně menší. Továrna, která zaměstnávala 100 lidí před provedením racionalisace, zaměstnává při téže výrobě 50 lidí po racionalisaci. Posuzujeme-li tento případ s místního hlediska, právem se zdá, že 50 lidí ztratilo práci. Ve skutečnosti přišlo mnohem méně lidí o práci. Práci oněch vyloučených lidí nahradil stroj, který musel býti vyroben, potřebuje trvale pohonu, mazadel atd., což vše musí vyráběti zase lidé. Nastává tu prostě přesun práce z jednoho odvětví do druhého, pouhá obměna práce. Nezaměstnanost vznikne tedy jen pokud počet vyřazených konkrétně v jednom oboru činnosti je větší než počet nově zaměstnaných v jiných oborech. Když upadla výroba petrolejových lamp, přišlo dělnictvo při ní zaměstnané o práci, ale jiné dělnictvo našlo práci výrobou žárovek. Druhotný jev racionalisace nemá tedy veliký vliv na vzrůst nezaměstnanosti. Nezaměstnanost tu zavinuje hlavně její prvotní stupeň, což je proces nepřetržitý, jenž je záměrně každým státem přímo vyvoláván zvyšováním vzdělání, snahou po zvýšení životní míry a lepším životě vůbec.

Nezaměstnanost vyvolaná druhotným jevem je malá, neboť může vznikat jen zvýšeným výkonem v důsledku dělby práce, který celkově není tak značným, ač v jednotlivých výrobních odvětvích může se zdát býti hodně velikým. V celku je odčítán nutností výroby nových prostředků, jsoucích v příčinné souvislosti s možností dělby práce.

Racionalisací podnik snížil počet dělnictva na př. o 50 ze 100, ale zvýšil náklad na energii a výlohy kapitálové. Přes to cena výrobku má býti nižší. Kdyby nebyla, pak to není zlepšení proti dřívějšímu stavu. S poklesem výrobních nákladů má jíti ruka v ruce pokles prodejní ceny. Výjimku tu tvoří takové odvětví výroby, kde celé úsilí racionalisace vyrovnalo pouze pokles hodnoty výrobní základny, což je častým případem v hornictví a hutnictví. Racionalisace tu může nahraditi důsledky zhoršené jakosti rudného nebo uhelného ložiska a tím se její vliv ve výrobní ceně neprojeví. Snížení výrobních nákladů má bezprostředně následovati snížení prodejní ceny, jinak se racionalisace zvrhává v kořistnictví. Zpoždování zlevnění není zdravým. Je všeobecným zjevem, že pokrok v určitém výrobním odvětví pokračuje současně ve všech civilisovaných státech a stát má dostatek prostředků svým zásahem zlevnění způsobiti.

Poklesne-li cena výrobku, zvýší se nákupní schopnost důchodců, jestliže výše důchodů zůstala nezměněna. Tu je dán podklad pro snížení pracovní doby úměrně se snížením mezd a platů a zařazení nezaměstnaných do výrobního procesu. Kdyby bylo snížení důchodů v důsledku racionalisace zcela úměrné zkrácení pracovní povinnosti, dosáhlo by se nejmenšího účinku racionalisace. Určité procento výnosu z racionalisace má připadnouti na zvýšení životní míry. Toto procento postupem doby bude se blížit konvergentně k nule.

Druhotný stupeň racionalisace nezlevňuje výrobu statků tak, jak by se zřejmě jevila jen z místní úspory lidské práce. Často se tvrdí, že nová továrna zaměstnávající několik lidí pracuje proto levněji než stará, že stará nemá těch nových strojů, musí zaměstnávat hodně lidí a nemůže se tak vyrovnati nové. Starý podnik může býti racionalisován tak, že se bude podobati novému jako vejce vejci. Není to jen otázka kapitálu. Vždyť poskytl-li se kapitál na výstavbu nového podniku, musel by se poskytovat i na přestavbu starého. Rozhodnou je tu hodnota surovinné základny a její změny a stav výrobních metod. Starý podnik má k tomu výhody tradice, dovede-li jí využít. Je-li též co do odpisů tak veden, že nezůstává s investicemi pozadu, pak se mu nový nikdy nevyrovná, protože je sám stále novým. Starý podnik bývá zhusta v nevýhodě starobou vedení, setrvačností a nepružností vyvěrající z falešné tradice. Je tu stejný poměr jako mezi mladým a starým mužem. Vždyť Fordovi se časem vyrovnala General Motors, Baťovi se může vyrovnati starý podnik, bude-li pružným a smělym. Novost podniku tkví v novém duchu práce, nejen v nových strojích.

Bylo řečeno, že obtíže plynoucí z racionalisace se tím dříve odstraní, čím více se proces urychlí, aby postupoval rovnoměrně a neohrožovalo se několik jevů najednou v stejné době a v různých výrobních odvětvích. Každé brzdění vývoje toto hromadění přímo vyvolává, což je

	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1913
Surové železo													
zaměstnanců	3871	3481	1653	2097	2483	2604	2577	2766	3119	3392	3204	2847	
výroba v 1000 q	6631	7375	5746	3348	8170	9830	11664	10880	12604	15693	16445	11647	
výroba v t na muže	171	210	348	159	330	372	450	404	404	465	501	440	
Ocelárny*)													
zaměstnanců									6742	7302	6170	5207	
výroba v 1000 q									19731	21834	18172	15141	
výroba v t na muže									293	299	294	296	
Ruda													
zaměstnanců	7756	7617	4522	3855	4897	5280	6001	6420	6896	7330	7104	6017	
výroba v 1000 q	10531	8008	3131	6752	11739	12300	14212	15905	17792	18077	16529	12351	
výroba v t na muže	136	116	69	175	240	231	238	245	257	255	232	205	
Uhlí černé**)													
zaměstnanců	7555					62453	58194	54271	57648	58475	58592	62467	
těžba v 1000 q	113750					125590	145770	140163	145603	165215	144351	140872	
dobyto strojem %	—					—	53-2	59-6	70-1	76-8	78-7	—	
na hlavu t	150					201	243	258	252	282	246	225	
na směnu q	5-51					8-03	9-37	9-38	9-58	10-09	9-98	7-60	
Uhlí hnědé**)													
zaměstnanců	40949	39012	39180	39755	40923	38428	35841						
těžba v 1000 q	186047	185757	196206	204514	225608	191937	231368						
dobyto strojem %	—	11-01	10-6	12-5	11-7	12-4	—						
na hlavu t	454	474	500	574	551	486	645						
na směnu q	17-82	18-04	18-23	18-93	19-38	19-11	21-8						

*) U oceláren spolehlivá data za leta 1920—1927 chybí.

**) Dr. Ing. Jos. Peters: Uhlí v ČSR, 1930.

nezdravé a zvyšuje obtíže dočasné nezaměstnanosti. V hospodářském dění nelze mnohdy rozeznati, který obor potřebuje zrychlení. Nezbyvá, než zrychlovati racionalisaci všude, neboť v tom oboru, kde postoupila nejvíce, se postup samočinně zvolní, jak z důvodů věcných, tak kapitálových. Nové podniky se budou obnovovati až na sebe vydělají, tedy až nové poznatky se nakupí do určité výše a dají takové výhody v ceně, že se vyplatí provésti další racionalisaci. Ideálního, harmonického pokroku ve výrobě všech statků dosáhnouti nelze. Je možno se k němu jen nejtěsněji přibližovati.

Ze statistik možno se lehce přesvědčiti, že racionalisací druhotnou se nepatrně vylučují lidé z práce nebo vůbec ne. Někdy je velmi těžko rozpoznati, zda nepatrný vzrůst nezaměstnanosti je důsledkem racionalisace nebo poklesu výroby a spotřeby. Uvedu počet zaměstnanectva našeho státu při těžbě rud a uhlí, výrobě surového železa a ocele. U těžby rud a uhlí se může racionalisace výroby díti převážně jen v druhotném období, resp. stupni.

Počet zaměstnanců podléhá konjunkturálnímu vlnění výroby, ale stav se celkem nemění. Od normálních poměrů (1925) je výkon na hlavu u těžby rud a výroby ocele celkem stejný, stejně i u těžby hnědého uhlí. Při výrobě surového železa je počet zaměstnanců závislý na konjunkturálním vlnění výroby, ač výkon se různí, což je povahou výroby. Výrobní jednotka, vysoká pec, může při témže osazenectvu zvýšiti výkon o 30% i více již změnou vsádky — bohatšími rudami. U uhlí je zřejmo, že výkon na směnu stoupá volně. V roce 1926 bylo dobyto strojně 53'2% všeho uhlí, při výkonu 9'37 q pro směnu, v roce 1928 bylo dobyto 70'1% uhlí strojně při výkonu 9'58 q. Je zřejmo, že tu nastal přesun práce od dobývání na úpravny a pomocné práce jiné. Od roku 1913 nastalo jistě v těžbě uhlí velké zmechanisování. Přesto celkový vzestup proti roku 1913 po dnešní dobu není značný, uvážíme-li, že od roku 1913 nastaly změny v délce pracovní doby, dovolených a pod., což znamená asi 20% zkrácení pracovní doby.

Malý úbytek zaměstnanců v důsledku druhotné fáze sice nastal, ale odečte-li se získaná zaměstnanost při výrobě strojů pro doly a trvalé jejich udržování, pak její vliv na celkovou nezaměstnanost je značně menší. U uhlí je dobře viděti, že těžba proti r. 1913 nestoupá, ač nastal všeobecný vzrůst průmyslové výroby. Měla by stoupnouti i těžba uhlí jako základní suroviny, čímž by se měl zvýšiti i počet zaměstnanců. Tu je však zřejmý silný vliv prvotní fáze racionalisace, tedy všeobecné lepší využití paliva (a vliv odklonu od uhlí k jiným zdrojům energie pozn. red.) I když celkový vliv racionalisace druhotné fáze na počet zaměstnanců je malý, může způsobiti snížení výrobní ceny v mnohých výrobních odvětvích, protože se drahá práce nahradí levnější, využije se cenových rozdílů energie a zlepší se všeobecně výkon.

Jiný příklad ukazuje železářství Ameriky, kde se racionalisace prováděla nejrychleji a soustavně. V roce 1876 bylo na každých 10.000 obyvatel Unie zaměstnáno v železářství dohromady s válcovnami a kovárnami atd. 24 lidí, v roce 1926 26 lidí a v roce 1929 již 32 lidí. Úbytek

zaměstnanců, který by nastal v důsledku druhotné fáze racionalisace daleko by převýšila spotřeba, což je samozřejmé a znamená v podstatě zdravý vývoj. Přirozeně, že se po čase vývoj ustálí nebo půjde mnohem volněji.

Po napsání této úvahy zjistil jsem číselné vyjádření vlivu racionalisace na nezaměstnanost ve „Zprávách československého komitétu pro vědeckou organizaci“, roč. 1932 č. 2. Výrobnost průmyslu stoupá ročně o 2—3%, v USA. o 4%. Účinnost lidské práce vzrůstá o 10—15%, v důsledku organizačních zlepšení z 75 na 90%, což by odpovídalo vzrůstu nezaměstnanosti v důsledku racionalisace o 2—3% ročně. Švýcarsy zjistily, že jen 5% zaměstnanců bylo vyřadeno z práce racionalisací. V USA. bylo během 7 let vyřadeno plných 13% průmyslového dělnictva, ale všechno našlo nové zaměstnání v nových odvětvích výrobních (automobily, radio atd.). Z uvedených 2—3% není zřejmo, kolik připadá na prvotný a kolik na druhotný jev racionalisace. Úvahově musím dojít k závěru, že z 90% se dělnictvo vyřaduje v důsledku prvotného jevu racionalisace, jemuž se nedá zabránit ničím a jen zbytek se vyřazuje z důsledku druhotného jevu, předpokládaje hospodářský celek, nikoliv jednu továrnu nebo jedno odvětví výroby.

Racionalisace a provádění produktivní péče o nezaměstnané.

Jelikož je hmota v přírodě zcela zdarma (a jen její případné dobývání nebo zušlechťování tvoří náklad — pozn. redakce), není logickým vypočítávat výkonost investice prováděné jako nepřímá podpora v nezaměstnanosti z toho, že určitá práce vyžaduje na př. 60% pevných mezd a jiná jen 25%. Každá práce vyžaduje ideálně vzato a do důsledků domyšleno 100% činnosti lidské, tedy 100% důchodů. Je jen výsledkem dnešních politických poměrů doby, že se mluví vždy jen o nezaměstnanosti dělnické a nutnosti důchodů jen mezdníků. Mimochodem řečeno: zapomíná se, že vlivem racionalisace samočinně vzrůstá počet zřízenců a úředníků úměrně s úbytkem dělnických kategorií.

Snahy uplatňované při Půjčce práce, aby se z jejího výnosu financovaly investice, vyžadující co nejvíce ruční práce, nebyly naprosto oprávněné. Správným je provádět každé potřebné investice, a to nejprve ty, jež se nejdříve zaplatí, jinými slovy, které dávají největší procento užitku. Každá investice a práce se má provádět především tak, aby stála co nejméně. Nejlevnější bude tehdy, když se bude provádět nejracionálněji, aby se vyhovělo zásadě dosažení největšího užitku s vynaložením nejméně starostí. Téhož se dosáhne, když vynaložením jednotky strastí dosáhneme největšího výkonu. Největšího výkonu se dosáhne, když se použije při každé práci nejlepších pracovních prostředků, kterými nejsou holé ruce, nýbrž stroje.

Práce sama o sobě nemá žádné ceny a v podstatě není účelem. Kdyby byla, mohli bychom napodobit sv. Augustina a přelévát škeblíčkou

moře do písku. Pracovali bychom — účelu by bylo dosaženo. Cenu má jen užitečná práce ve spojení s jednotkou časovou — tedy výkon.*)

Nezaměstnanost je různě veliká podle krajů. Aby se ulevilo kraji s velikou nezaměstnaností, provádějí se tu často investice bez ohledu na to, zda jsou podle rentability v prvním nebo v druhém pořadí. Tento důvod je opodstatněn jen potud, pokud se sleduje mravní význam práce, hlavně pro mladší generace nezaměstnaných. Jiného opodstatnění tu není, neboť nelze všechnu nezaměstnanost odstraniti investičními pracemi. Je obecně lhostejno, podporuje-li se rentabilní práci o něco více nezaměstnaných v Plzni než v Brně. Vždyť největší nezaměstnanost panuje vždy v průmyslových střediscích. Nejúčinněji se jí uleví, když se budou prováděti práce takového druhu, které přímo i i oklikou zaměstnají průmyslová střediska, tedy průmysl. Prováděním každé práce racionelně a rozvržením rentabilních prací investičních na nejširší obory, také na intensivnější investice, které by ve větší míře zaměstnaly průmysl, jako stavba plynáren, vodovodů a pod. se dosáhne největšího účinku, neboť nezaměstná se jen jedno průmyslové středisko, nýbrž celá řada průmyslů roztroušených po celém státě. Dále: zaměstná-li se nezaměstnaný na investicích vyžadujících pouhé ruční práce, pak jeho zaměstnání nezpůsobuje zaměstnání jiných lidí, leda těch, kteří vyrábějí výrobky jeho spotřeby. Práce jediného nezaměstnaného řemeslného dělníka průmyslového umožní a nutně si vyžaduje samočinně zaměstnání nejméně jednoho, ale i pěti jiných dělníků. Nádeník s lopatou zaměstná většinou jen sebe.

Poradí podnikaných investic.

Všechny podnikané investice z Půjčky práce jsou rentabilní a užitečné. Jde však o pořadí podnikaných investic. V zásadě nejsou na prvním místě takové investiční práce, které vyžadují nejvíce přímé ruční práce a největšího nákladu na přímé vyplacení mzdy v místě, kde se práce podniká. Provádění takových prací vede ke zkušenosti, že veřejnými investicemi tohoto druhu se nezaměstnanost odstraniti nedá. K tomuto názoru dochází se v Anglii i jinde. Je to přirozené, neboť investice, které

*) Uvažme opodstatněnost hořejších tvrzení z praktického případu: Na stavbu letiště v Ruzyni se má vydat 110 milionů Kč. Bude-li se práce prováděti co nejrationelněji, stroji domácího původu, postavilo by se totéž letiště na př. za 80 milionů. Zaměstnává se méně dělnictva, neboť výkon se zvýší, ale ušetřilo by se 30 milionů. Za tyto peníze se může postavit něco jiného. Může se na př. strhnouti sousedovi starý dům a postavit mu zdarma nový atd., až se vydá ušetřených 30 mil. V obou případech by se dosáhlo 110 milionů výdajů. V prvním však budeme mít nové letiště, v druhém totéž letiště a ještě řadu jiných objektů. V obou případech se vyplatí 110 milionů Kč za práci, ale v druhém dostaneme více užitku za tentýž finanční obnos a tutéž práci, pouhým zvětšením výkonu. V prvním případě se peníze vyplatí z větší míry na mzdy kolem Ruzyně, v druhém se rozhodí po celém státě. To je jediný rozdíl, který je podstatě věci a účelu investice nejen neškodným, nýbrž velmi prospěšným.

vracejí vložený kapitál velmi volně, případně vůbec ne, se nedají prováděti ve zvýšené míře. Vážou kapitál na dlouhou dobu a jsou-li hotovy, nevyžadují již žádných surovin a práce. Postaví-li se na př. silnice, pak již nevyžaduje valné další práce. Postaví-li se plynárna, vodárna a pod., vyžaduje stále uhlí, elektriny atd., tedy nepřímou trvalého zaměstnání celé řady lidí i v době krise. Proto investicemi, vyžadujícími jen ruční práci, se nezaměstnanost odstraniti nedá, neboť tvoří hodnoty, které po dohotovení již nezpůsobují trvalé zaměstnanosti ve větší míře a jejich výnosnost (aspoň přímá výnosnost) je proto velmi malá.

Nemůže-li soukromý podnik podnikati nepatrně výnosné investice, nemůže si jich dovoliti ani stát, vyjma v míře naprosto nutné. Ani velmi bohatý stát, jako Anglie, nemůže si dovoliti provádění takových prací ve větším měřítku, než je normálně nutné, neboť by takto vázal svůj kapitál investicemi malé výnosnosti, čímž by zmenšoval mobilitu svého národního jmění a ochuzoval by se.

Výnosnost mnohých investic, jako letišť, silnic, vodovodů a podobných, nelze spolehlivě ovšem vyčísliti. Soustřediti se však jen na práce určitého druhu, není nikdy správným. Rozvoj automobilismu vyvolal nesporně potřebu dobrých silnic a tu úsilí všech se soustředilo na úpravu vozovek také u nás. Ale současně různými zásahy potlačuje se automobilismus, a tak se upravují silnice, aby je ničil zub času a jen nepatrně pneumatiky, zvláště dnes, kdy provoz na nich je v důsledku krise zmenšen. Autor nemluví proti záměrnému a soustavnému zlepšování našich silnic, jejichž stav do nedávna byl nemožný a škodil hospodářsky celku. Není však paradoxním míti dobré silnice mezi městy s 5 až 20 tisíci obyvateli, které nemají vodovodů, plynáren, kanalisací a podobných primitivních požadavků civilisace, když automobilismus dusíme a když tak těchto silnic v dohledné době u nás nelze využítí dopravně tak účinně, aby se plně rentovaly?

Pro provádění každé práce, tedy i investic za účelem zmírnění nezaměstnanosti platí železný zákon, který se nedá obcházeti. Každou práci nutno prováděti tak, aby se dosáhlo největšího užitku nejmenšími vynaloženými strastí. Toho se dosáhne:

1. prováděním každé práce co nejracionelněji, s největším výkonem, což je práce za jednotku času;
2. prováděním investic, jichž náklad se umoří v nejkratším čase; v prvním pořadí jsou tu práce, které mají v zápětí dokonalejší využití hmoty a energie a pak zvýšení zdraví občanstva.

Přednost musí mít takové investice, které po svém dohotovení trvale zaměstnávají určitý počet lidí a způsobují zaměstnání průmyslových odvětví v nejširší míře. V druhém pořadí stojí veškeré další investice, které se však nedají prováděti ve větším měřítku než nezbytně nutno, neboť nemohou trvale odpomoci nezaměstnanosti.

J a r o s l a v F. H o r á k

(z Pražské železářské společnosti).